

Ruotsinsalmen linnoitusten inventointikertomus
inventointi suoritettu kesällä 1966

Tapani Ahvenisto

MUSEOVIRASTO

Siltalinnake

Originaalipiirustukset n:o 413, 468, 469

Kotkan saaren luoteiskulmassa. Linnake on sulkenut saarella pohjoisesta tulevan tien. Se on alkujaan käsittänyt bastionin, kurtiinivallin ja puolibastionin ja näiden takana olevan, puolibastionin kyljen läpi kulkevaa tietä tulittavan patterin ja taaempänä kavalleerijeeerin asemassa olevan patterin.

Bastionin oikea siipi on sortunut matalaksi kohoumaksi. Vasemman siiven tukimuurista on joitakin kiviä jäljellä ja vallin ydintä n 1,5 m korkuiselta kärjessä. Rintatukimuri on bastionin vasemmassa siivessä ja kyljessä sortunut n 70cm korkeaksi vieruksi. Linnakkeen muut osat ovat hävinneet.

Redutti Kotka

Originaalipiirustukset n:o 422, 418

Valokuvat : 1

Piirustusten mukaan rintatukimuri on tiilestä, eskarp-muurin alaosasta kivistä ja yläosa tiilestä ja se peittää koko etusivun. Eskarp-muuri on melkein pystysuora ja louhitusta kivistä tehty. Sen korkeus on koillis- ja kaakkoissivulla 1m , lounaissivulla 2 m . Luoteissivulla, jossa valli on ollut matalin, se on sortunut 70 cm korkeaksi rinteeksi, jossa tukimuuria ei ole näkyvissä. Aina-kin osa tukimuurista on peittynyt vallilta sortuneen maan sisään kaikilla sivuilla. Rintasuoja on tuhoutunut ja vallin päällys on nykyisin linnakkeen sisäpuolen tasolla. Tiilisistä tukimuureista voi siten olla jäljellä vain juuria maan sisällä. Kulmissa on tukimuri sortunut eteläkulmaa lukuunottamatta, jossa se on korjattu muuraamalla. Kaakkoissivulla on tukimuuria sortunut noin puolet

2

2

päävallissa olevan ajoaukon tukimuurit ovat sortuneet osaksi, ja lounaissivun (kork. 2m) oikea kulmassa on n 7m leveä sortuma. Linnakkeen päälle on pitkin kaakkois- ja lounaissivun eskarp-muurin viertä kaivettu n 1 m leveä ja syvä oja.

Luiskaa on jäljellä vain koillissivulla, sielläkin pahoin rikkoutuneena metrin korkuisena röykkiönä. Vasemmassa kulmassa on joitakin sen tukimuurin kivistä paikoillaan.

Eskarp-muurista kasvavat puut ja pensaat pitäisi poistaa. Koska linnake sijaitsee aivan kaupungin keskustassa ja tulee asemakaavan mukaan säilytettäväksi olisi syytä korjata muurin sortumat.

Patteri n:o 3

Originaalipiirustukset n:o 422, 418
Valokuvat n:o 2 ja 3

Sijaitsee tontilla Haukkavuorenk. 5. Kaupungin omistuksessa Piirustusten mukaan eskarp-muuri peittää koko etusivun. Sen al^aosa on kivistä ja yläosa, samoinkuin rintasuojan tukimuurin, tiilestä. Aivan patterin eteen on tehty rautatietä varten kalliioleikkaus, oikean siiven kohdalle on tehty rakennus ja valli on siten tuhoutunut ja vasemman siiven päähän, sen ulkopuolelle rakennettu kellarin.

Eskarp-muurista on näkyvissä kivosaa vasemmassa siivessä 1-1,5 m ja keskiosassa 1,5-2m. Ylimpiä kiviä on sortunut 0,5-1 m ja koko muuri on siinä määrin liikkunut, että sen korjaaminen vaatisi muurin melkein kokonaan uudelleen latomista. Vasemman siiven poikki kulkee polku, joka on syöpynyt metrin syvyiseksi uraksi. Eskarpin tiilinen osa on rappeutunut niin, ettei siitä ole mitään näkyvissä ja sen tukemaa valliä on reunasta sortunut alas.

Rintasuojan tukimuurin sortunut vieruksi, jossa siellä täällä näkyy kiviä paikoillaan. Rintasuojan päällis eheä em. polkua lukuunotta-

matta. Vasemmassa siivessä on vasemmanpuoleinen ampumasektori vielä näkyvissä.

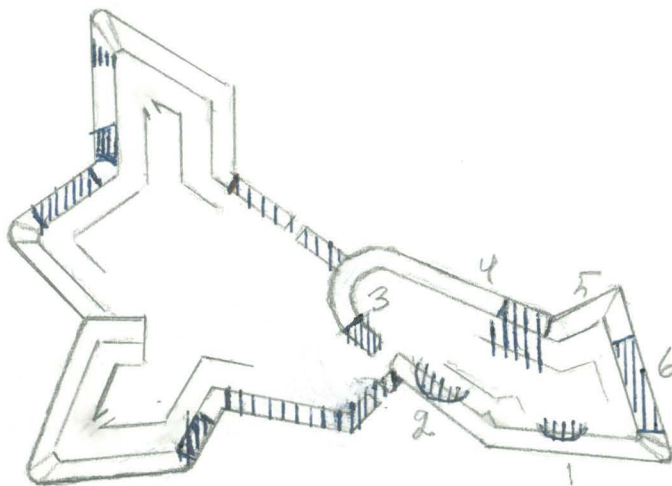
Suojsivulla on 0,5-1,5 m korkea korjattu tukimuuri. Alkuperäistä patteriin nousevaa tietä käytetään edelleen.

Mikäli patterin jäännökset halutaan säilyttää, olisi tukimuurissa kasvavat puut ja pensaat poistettava.

Fort Katarina

Originaalipiirustukset n:o 422, 418
Valokuvat 4,5,6

Vallit on numeroitu seuraavalla tavalla:

Linnakkeen pohjoisosa on Shellin, eteläosa kaupungin omistamalla aluella öljysatamassa.

Piirustusten mukaan eskarp-muuri peittää koko vallin etusivun.

Sen alaosa on kiveä ja yläosa, kuten rintatukimuuri, tiiltä.

Sivuilla 1 ja 2 on vallilta sortunut maa peittänyt eskarp-muurin niin, että sitä on näkyvissä n 0,5 m paikoin ei ollenkaan. Tiilistä yläosaa ei ole näkyvissä, vaan sen paikalla on pelkkä maavieru. Vasemmassa päässä on vallinharja sortunut pyöreäksi harjanteeksi.

4

Oikealla on vallikäytävään tehty öljysäiliöiden kohdalla kaksi maaleikkausta, joista toinen on n 1 m syvyinen, toinen ulottuu vallinharjaan asti.

Etelään suuntautuneen pyöreän vallin (n:o3) vasen pää on tuhoutunut. Maa on jyrkästi oikealle viettävää, oikeassa päässä kivisen tukimuurin korkeus on 3 m. Tukimuuri jatkuu samankorkuisena vallissa 4, jonka oikeassa päässä on n 10 m leveä aukko. Eskarpin tiilitukimuuria ei ole näkyvissä, sen kohdalla on 1,5 m korkea maavieru. Pyörövallin vasemmassa päässä sekin on jäänyt kesäteatterin katsomon alle. Rintatukimuuri on sortunut maavieruksi. ~~Massaxpäässäxoxnpätkäxhankettaaxjääjää~~

Sivulla 5 on 1 m korkea, kivinen eskarp-muuri, joka on sortunut kärjessä. Muurin tiilinen osa on sortunut 1,5 m korkeaksi maavieruksi, ja jatkuu samanlaisena n 10 m vallin 6 puolelle. Rintasuoja sortunut vieruksi. Banketti n 1 m korkea.

Sivulla 6 on 1,5 - 2 m korkea kivinen eskarp-muuri, joka oikeassa päässä on kokonaan maan peitossa. Vallin päällys on sortunut linnakkeen sisäosan tasolle ja tiilisistä tukimuureista löytyy korkeintaan juuria.

Tukimuureissa kasvaa pieniä puita ja pensaita, jotka juurillaan rikkovat sitä.

Yhdysvallit pohjoisen ja eteläisen osan välillä ovat täysin hävinneet.

Linnakkeen eteläinen osa muodostuu bastionista, puolibastionista ja niiden välisestä kulmalinnakkeesta, jotka on rakennettu kallio-pohjalle.

Bastionin vasemmassa siivessä ja kyljessä ei escarpe-muuria ole näkyvissä muualla kuin kärjessä, luultavasti se kuitenkin on melko eheä vallilta sortuneen maan sisällä. Tiilisestä yläosasta

5

ei ole mitään näkyvässä, vaan sen kohdalla on maavieru. Oikeassa siivessä kivisen eskarp-muurin yläosaa näkyy metrin korkeudella, alaosa on vallilta sortuneen maan peitossa. Muurin tiilinen yläosa on murtunut 1,2 m korkeaksi vieruksi, jossa tiiliä ei ole näkyvässä. Rintasuojan tukimuurin paikalla on maavieru. Vasemmalla kyljessä on vallikäytävän yläpuolella oleva vallinosa luotu pois muutaman metrin matkalla. Paikoitellen on rintatukimuurin kohdalta luotu maata. Vallikäytävän reunassa on noin 60 cm korkea, yläosaltaan sortunut kivinen tukimuurin. Tykkitie eheä.

Kulmalinnakkeen kivisen eskarp-muurin korkeus on vasemmalla päässä 0,8 m, kärjessä ja oikealla sivulla 2 m, alaosaltaan se on murtuneen maan peitossa. Sortunut kärjessä. Tukimuurin tiilisen yläosan kohdalla on 1,2 m korkea maavieru. Oikeassa siivessä rintasuojaa puuttuu, (maa kuljettettu pois). Rintatukimuuria on yritetty kaivaa esiin, maa luotu vallikäytävälle. Vallikäytävän tukimuurin sortunut osittain, korkeus 0,7 m.

Puolibastionin vasemman siiven kivinen eskarp-muuri on 2 m korkea, oikeassa siivessä ja kyljessä se tulee matalammaksi korkeus 1 m. Kärki, yhteensä 10 m tukimuuria ja yksityisiä kiviä on sortunut. Tiilinen yläosa on sortunut 1 m korkeiseksi vieruksi. Kärjessä vallin yli kulkeva polku syöpynt metrin syvyiseksi uraksi rintasuojaan ja vasemmalla siivessä rintasuojaa on hävitetty noin 10 m. Rintasuojan tukimuurin kohdalla on maavieru. Paikoin on tukimuuria yritetty kaivaa esiin. Vallikäytävän tukimuurin on 1 m korkea ja paikoin sortunut, oikeassa kyljessä sen kohdalla on maavieru. Kärjessä vallille nouseva tykkitie on eheä. Tukimuureissa kasvaa puita ja pensaita, jotka juurillaan rikkovat sitä.

Originaalipiirustukset n:o 422, 418

Puistolassa, Kotkan kaupungin omistuksessa.

Piirustusten mukaan tukimuuri peittää vallin koko etusivun. Sen alaosa on kiveä, yläosa tiiltä.

Rintakutikuuri tiiltä.

Vallin oikeassa päässä kulkee maantie ja vallin päälle on tehty sähkölaitoksen laitekoppi. Keskiosassa ja oikeassa siivessä eskarpin kivinen tukimuuri on 1,5- 2 m korkea ja vallilta sortuneen tai mötätyn maan peitossa suurimmaksi osaksi. Kivet liikkuneet tai sortuneet, niin että näkyvä osa pitäisi suurimmaksi osaksi latoa uudelleen. Vasemmassa siivessä tukimuuri on maan peitossa, patsi aivan päässä, korkeus 1 m. Patterin oikeaan päähän on tehty uusi tukimuuri, vasemmassa päässä alkuperäinen korkeus 1 m. Vallin päälle on molempiin sisäkulmiin kaivettu noin 2,5 m syvät kuopat konekivääriaseiksi talvisodan aikana. Tällöin on maata nostettu kaikille puolille, myös vallin päälle ja etusivulle ja tehty valliin metrin syvyinen ampunasektori tms. Oikealle sivulle ja asemien välille on kaivettu vallikäytävän yhdyshauta ja luotu maa patterin sisäpuolelle. Eskarp-muurin tiilisen osan kohdalla on 1,2 - 1,7 m korkea maanvieru, vasemmalla sivulla matalampi, korkeus 1 m. Rintatukimuurin kohdalla on 0,7 m korkea vieru. Vasemmassa siivessä vallikäytävä on maan tasossa, oikeassa siivessä se on tuhoutunut yhdyshautaa kaivettaessa.

Vasemman siiven yli kulkee polkuja uimarannelle.

7

Kenttäpatteri Puistolassa

Kotkan rakennustoimiston kartta 1945

Kuva 7

*kaupungin
arvioakavat*

Patteri ei ole merkitty linnoituskarttoihin tai sitten se on piirretty huomattavasti todellista pohjoisemmaksi. Vallin etusivu on kiviröykkiötä, jossa paikoin on 1 - 2 kiviriviä korkeaa tukimuuria. Koko korkeus 1 - 1,6 m. Rintasuoja on 30 cm korkuisena noin 15 m, muualla vallin päällys on sisäpuolen tasossa. Patteri on metsän peitossa.

Ruutikellari n:o 82

Originaalipiirustukset n:o 309

Valokuvat 8, 9, 10.

Puistolassa.

Nurkat hakattua, seinät louhittua kiveä. Tuuletusaukot tiilestä. Muurausta näkyy paikoin. Seinien nykyinen korkeus 1,5 - 2 m, pohja 26,5 x 12 m. Sisällä on rakennettuja 1 m korkuiselta. Kasvaa puita ja pensaita.

Ruutikellari n:o 83

Originaalipiirustukset n:o 309

Valokuvat n:o 11

Puistolassa. Pohja 11 x 26 m. Itäsivu korjattu niin, että tuuletusaukot ovat menneet umpeen, korkeus 1,5 m. Lyhyet sivut ovat sortuneet näkyviltä osilta (sortuneen maan sisältä löytynee eheäkin seinää), länsi sivu samoin. Nurkat hakattua, seinät louhittua kiveä. Kasvaa puita ja pensaita.

Ruutikellari n:o 84

Originaalipiirustukset n:o 298

Valokuvat 12, 13, sanomalehtileikkele topogr. ark.

Pohja 11 x 14 m. Louhittua kiveä. Kivien väleihin vedetty uudelleen laasti, joitakin vuosia sitten. Rakennuksessa on uusi tiilikatto ja sitä käytetään edelleen.

Kasarin kivijalka

Maaumalan alueella 33 x 17 m. Korkeus 30 - 50 cm. Louhittua kiveä. Puhdistettu ja korjattu jonkinverran.

Majakka

Valokuvat 14, 15, 16.

Merivartioaseman alueella. Pohja 9 x 9 m. Ulkoseinät muurattu lohkotuista, nurkat hakatuista kivistä. Sisältä pyöreä, tehty hakatuista kivistä. Kaikilla sivuilla keskellä ikkuna- tai oviaukot, leveys 1,3 m, yläosa tehty tiilistä holvaamalla. Länsisivulla holvi on sortunut, muilla sivuilla aukot ovat täyttyneet niin, että korkeus nyt on 50 - 60 cm.

Seinien nykuinen korkeus 2 - 3,5 m. Ulkoseinien alaosa ja sisäpuota on noin 1,5 m rakennusjätteiden peitossa.

Ulkosivun verhomuurauksesta on sortunut noin $\frac{1}{3}$.

Aukkojen tiiliholvausta on ulkopäästä murentunut 30 - 40cm.

Tiilien mittoja: 7 x 13 x 15 cm, 5,5 x 12,5 x 4.

9

Fort Elisabet

Originaalipiirustukset n:o 423, 467-473.

Valokuvat 17-21

Varissaareissa. Kotkan kaupugin imistuksessa.

Vallit on numeroitu seuraavasti:

Vallit on rakennettu kallioille ilman vallihautaa. Eskarp-muuri peittää koko etusivun piirustusten mukaan. Valli 1:n eskarp-muuri on kivistä, korkeus 1,2 - 2 m. Se on korjattu muuraamalla kahvilaa se sissän rakennettaessa. Vallin päällä on neljä korjattua ampumasektoria. Sektorit ovat 20 cm syvyisiä ja ne on kivetty. Piirustusten mukaan taas maa on ollut sidottuna turpeilla ja sektoreiden syvyys ulkopäässä 70 - 80 cm. Vallin leveys on ollut 5 m, nykyisin 1 - 4 m. Rintatukimuuri on rakennettu uudelleen. Kahvilan lasiseinä nousee suoraan rintatukimuurilta.

Valli 2:n eskarp-muuri on kivistä, korkeus vasemmalla 1,2 m, oikealla 2,5 m. Vasempaan siipeen on avattu kulkuaukko. Ruotsinsalmen taistelun muistomerille. Sen molemmin puolin on samanlaiset ampumasektorit kuin edellä. Rintatukimuuri muurattu kivistä, korkeus 1,2 m. Oikeassa siivessä vallikäytävä, jonka tukimuuri on kiveä ja 1 m korkea.

Valli 3:n tukimuuri on korjattu muuraamalla, korkeus 3 m, oikea pää 0,5 m matalampi. Tykkisektorit peittyneet. Rintatukimuuri nykyisin 1 m korkuinen. Vallikäytävän tukimuuri (korkeus 0,8 m) muurattu yhtäjakoisesta, jolloin tykkitie on mennyt umpeen.

18

Valli 4:n keskiosa on päitä 1 m matalampi.

Eskarp-muuri on karjattu muuraamalla, korkeus 0,8 - 2 m keskiosassa. Rintatukimuuri on 1,2 m korkea. Vallikäytävän reuna on 0,5 m korkea, vieru keskellä. Vasemmassa päässä on 2 m korkea ja oikeassa 1 m korkea tukimuuri. Vallikäytävän matalampia ja korkeampia osia yhdistävät tykkikitiet. Kummassakin päässä on kaksi tykkisektoria korjattu kuten edellä. Piirustusten mukaan eskarp-muurin yläosa on ollut tiilestä. Vallien 4 x 5 kulmaan on avattu ampumasektoreita, jota ei ole piirusten mukaan ollut.

Vallin 5 eskarp-muuri on korjattu. Korkeus 1 - 1,2 m. Vallin leveys on vasemmalla 5 m, oikealla 1 m (piirustuksessa 2 m). Valliin on avattu kaksi ampumasektoria samalla tavalla kuin linnakkeen itäpäässä. Piirustuksen 423 mukaan on sektoreita ollut yhteensä 4. Rintatukimuuri on 1 m korkuinen. Vallien 4 ja 5 kulmaan on välirauhan aikana tehty betonista tykkiasema aivan rintatukimuriin kiinni ja nykyisin siihen on sijoitettu tykki.

Valli 6:n eskarp-muuri on 1,8 m korkea, ja sen oikea siipi on korjattu muuraamalla. Tukimuurin päältä nousee 1,3 m korkea maavalli, joka oikealla on sortunut, niin että tukimuurin on peittynyt. Rintatukimuuri ja banketti ovat sortuneet 1,5 m korkeaksi vieruksi. Vallikäytävän tukimuuri on melkein eheä ja 50 - 80 cm korkea. Vallin kulmaan on tehty välirauhan aikana samanlainen tykkiasema kuin edellä. Oikean siiven vallikäytävään on kaivetty sijat kahdelle tykille, jotka sodan jälkeen on asetettu paikoilleen.

Valli 7:n eskarp-muuri on piirustusten mukaan ollut tehty kivistä (alaosa) ja tiilestä (yläosa). Nykyisin eskarp on maavieruna, korkeus vasemmalla 1,8 m, oikeassa päässä valli päättyy kallioon ja sen päällys on kallionlaen tasolla. Vallin keskiosassa on kolme ampumasektoria jonkinverran sortuneena. Rintasuoja on sortunut 6 m matkalla noin 0,5 m korkuiselta. Rintatukimuuri on ollut tiilestä, nykyisin rintasuojaa on noin 0,8 m korkeana maavieruna. Vasemmassa puoliskossa sitä on yritetty kaivaa esiin, jolloin banketin päälle on syntynyt matala oja. Banketin vieru on 0,8 m korkea. Vallikäytävän tukimuuri on 30-50 cm korkea, eheää kivimuuria. Vasemmassa päässä oleva tykkitie on eheä.

17

Valli 8 on edellistä 0,8 m matalampi. Eskarp on 1,5 m korkeana maavieruna. Vallin suojasivu on yhtenäistä vierua rintasuojasta vallikäytävän tukimuuriin, eikä voi erottaa bankettia eikä vallikäytävää. Vallikäytävän tukimuuri on 0,5 m korkea ja eheä. Tukimuureissa kasvaa joitakin puita ja pensaita, jotka pitäisi poistaa.

Ruutikellari n:o 85

Varissaaren luoteiskulmassa. Pohja 9 x 11 m. Seiniä pystyssä noin 1,5 m kolmella sivulla, pohjoissivulla seinä on sortunut. Muurattu louhitusta kivistä. Seinien juurella pudonneita kivia ja maata.

Kasarmin kivijalka

Varissaaren pohjoisrannalla 40 x 15 m.

Kun saaren keskikohdalla pohjoissivulla oleva lahti on linnakkeen rakentamisen aikoihin ulottunut lähelle etelärantaa ja melkein katkaissut saaren kahtia, on lahden pikki rakennettu tie, joka edelleen kunnossa.

Patteri n:o 5

Originaalipiirustukset n:o 422, 418, 423
Valokuvat 22, 23

Pienellä Varissaarella. Piirustusten mukaan eskarpen yläosa ja rintasuojan tukimuuri ovat tiilestä. Eskarp on sortunut vieruksi ja sen tukimuuria näkyy ainoastaan vasemmassa kulmassa 0,5 m korkeana ja pahasti sortuneena.

12

Eskarpen nykyinen korkeus on vasemmassa siivessä 2 m, keskivallissa 2,5 m, oikeassa siivessä 1,5 m. Rintatukimuurin ja banketin kohdalla on vasemmassa siivessä 1,5 m, keskellä on 1,2 m ja oikeassa siivessä 1 m korkea vieru. Vasemmassa kulmassa valli on sortunut niin paljon, että tiilinen rintatukimuuuri on paljastunut ulkosivultaan ja että eskerpen tukimuurin alaosa on tullut esiin. Banketin kohdalla on kaivettu maata. Tarkoituksena on voinut olla tukimuurin esiinkaivaminen esim. tiilien saamiseen. Oikean siiven päässä on pienen rakennuksen pohja.

Tilapäinen patteri Kuusisessa

Valli sortunut noin 0,5 m korkeaksi harjanteeksi. Ollut luultavasti kokonaan maasta rakennettu.

Fort Slava

Originaalipiirustukset n:o 424, 433, 360.
Valokuvat 24-28.

Pääportista vasemmalle olevien kolmen kasematin kohdalla on ulkomuuri säilynyt parhaiten (kuvat 24-26). Hakatuista suorakulmaisista kivistä tehty kivijalka on eheä näkyviltä osilta, osaksi maan peitossa. Muurin ydin on kiveä, ulommat osat tiiltä. Ampuma-aukkojen pielet ovat tuhoutuneet räjähdyksessä niin, että verhomuuraus puuttuu kokonaan. Ulkoseinän verhomuuraus on ampuma-aukkojen ja attikan välisellä alalla suurimmaksi osaksi säilynyt. Attikan alareunassa olevasta profiloidusta räystäslistasta on samoin yli puolet paikoillaan.

73

Attika sortunut suureksi osaksi. Seinien paksuus on 2 - 2,5 m. Sisäpuolella ne kaartuvat kivisinä kaarina erottuvien kasemattiholvien päiden yläpuolella sisään-päin. Kasemattien holvit ovat sortuneet, seinät ovat luultavasti suureksi osaksi eheät ampuma-aukkojen ylä-reunaan ulottuvan jätevallin sisällä.

Pääportin pielet ovat tuhoutuneet. Pääportista vasempaan kolmen kasematin ulkoseinät on attikan alareunaan asti pystyssä. Kivijalka ja räystäslista puuttuvat, seinän ulkopintaa on sortunut 30 - 50 cm. Ruutikellarin tuuletus-aukot ovat melko eheät.

Neljännän kasematin ulkoseinä on tuhoutunut kokonaan, samoin viidennen oikeaa kulmaa lukuunottamatta. 5:n kasematin oikea kulma ja 6:n ja 7:n kasematin ulkoseinä on suunnilleen listan korkeudelle edelleen pystyssä, ulkopintaa on rappeutunut 30 - 50 cm. Listakivet ovat pudonneet ja kivijalka on poissa, 8:n kasematin oikeaa kulmaa ja 9:n kasematin seinä oikeaa kulmaa lukuunottamatta ovat sortuneet. 9:n ja 10:n kasematin väliin jäävä ulkoseinän pätkä pystyssä jonkinverran listan alapuolelle. 10:n ja 11:n kasematin kohdalla ulkoseinä on tuhoutunut. 12:n kasematin ulkoseinää on pystyssä, 13:n kasematin vasempaan ampuma-aukkoon asti jonkinverran listan alapuolelle. Verhomuurausta ei ole näkyvissä. Lista ja kivijalka poissa. 13:n ja 14:n kasematin ulkoseinä on tuhoutunut paitsi oikeassa kulmassa. 15:n kasematin ulkoseinä oikeaa päätä lukuunottamatta pystyssä lähellä listaa. 16:n ja 17:n kasematin ulkomuuri on tuhoutunut oikeaa kulmaa lukuunottamatta. 18:n kasematin ulkoseinä on pystyssä noin 1,5 m listan alapuolelle. Verhomuuraus ja kivijalka puuttuu. 18:n kasematin oikean kulman ja 19:n kasematin ulkoseinä oikeaa kulmaa lukuunottamatta tuhoituneet. Listakiviä on alaspudonneina säilynyt niin paljon, että ne riittävät kattamaan listan korkeudelle säilyneet ulkomuurit. Paikoillaan olevaa listaa on vain kolmen kasematin kohdalla.

Kivijalka on eheä samalla kohdalla, muualta se on ilmeisesti viety käytettäväksi rakennuksiin. Verhomuurausta ei ole säilynyt pieniä läiskiä lukuunottamatta muulla kuin vasemmalla puolella. Vermuureissa on käytetty vendiläistä limitystä. Keskellä linnanpihaa on täytetty kaivo.

14

Patteri Pirköyri

Originaalipiirustukset n:o 322, 318

Valokuva 29.

Pirköyrissä Eskarp-muuri on alimpia kiviä paikoillaan oikeassa siivessä. Muuten se on sortunut vieruksi, joka oikeassa päässä on 2,5 m, vasemmalla 1 m korkea. Pyöreässä osassa eskarpe on sortunut 2,5 m korkeaksi vieruksi, jossa 1 m korkeudella näkyy tukimuurin päällyskiviä. Vasemman siiven oikeaan päähän on vallin etusivulle jatkosodan aikana tehty tykkiasema, jolloin vallin päältä on mätetty maata pois vallikäytävän tasolle asti. Eskarpe on 1,8 m korkea, pääasiassa maavierua, paikoin ehjää tukimuuria.

Vallikäytävän kohdalla on oikeassa siivessä tehty 2 tykkiasemaa, kaarevassa osassa samoin 2 ja vasemman siiven vasempaan päähän yksi. Asemat ovat noin 4 m leveitä ja patterin pohjana olevaan kallioon ulottuvia. Niitä tehtäessä on maata mätetty vallikäytävälle.

Oikean siiven päässäolevaan tykkiasemaan liittyy leveä 0,5 m syvä ampumasektori rintasuojana. Oikeassa siivessä näkyy rintatukimuurin kiviä maan tasossa vallin päällä. Sitä lienee eheänä 0,5 m korkuiselta. Kaarevassa osassa on 0,5 m korkea eheä rintatukimuuria. Vallikäytävän rinne on 0,5 m korkea, tukimuurilla varustettu. Vasemman siiven valli on kaarevan osan vallia 0,8 m matalampi. Rintatukimuurista on paikoillaan 1 - 2 kiviriviä. Sen päällä on sortunut maata. Vallikäytävän tukimuri on 0,5 m korkea ja vain paikoin eheä. Vallin vasen pää on sortunut.

Patteri n:o 8

Originaalipiirustukset n:o 322, 318, 423

Valokuva n:o 30

12

Patteri n:o 8

Originaalipiirustukset n:o 422, 418, 423

Valokuva n:o 30

Vallisaarella Ruotsinsalmesta etelään. Vallin vasemman siiven päälle on tehty rakennus ja valli on hajonnut. Keskiosan ja oikean siiven eskarp-muuria on sortunut noin puolet. Se on ollut kivistä rakennettu ja peittänyt koko vallin etusivun. Sen nykyinen korkeus on 1,5 - 2 m. Vasenta siipeä lukuunottamatta rintasuojan luiska on eheä. Rintatukimuuri on 1,5 m korkea ja sitä on sortunut noin 10 m.

Redutti Ruotsinsalmi

Originaalipiirustukset n:o 422, 418, 423.

Valokuvat n:o 31, 32.

Vallikarilla Ruotsinsalmesta etelään. Piirustusten mukaan tukimuurit ovat olleet kokonaan kivistä ja eskarp-muuri on peittänyt koko vallin etusivun.

Sisäänajoaukko on keskellä länsivallia ja nykyisin se on suljettu melkein vallin korkuisella kiviaidalla. Sen oikealla puolella oleva valli on 2,5 m korkea ja sen ulkosivu on sortunut melkein rintatukimuuriin asti. Rintasuojan korkeus on 1,5 m ja sen tukimuuri on eheää 1 m korkeudelle. Vasemmalle sisääntuloaukosta eskarp on 2 m korkea. Sen tukimuuri on 1,5 m korkeudelle eheää, mutta ulospullistunutta. Rintasuojan tukimuuri on 1,5 m korkea ja eheä.

Etelävalli on 1,5 - 1,8 m korkea etusivulta. Eskarp-muurista on ylimpiä kiviä pudonnut ja alasasti ulottuvia sortumia on yhteensä noin 10 m. Rintasuojan päällys on eheää. Sen 1,5 m korkeasta tukimuurista on useita kiviä pudonnut.

16

Itään suuntautuneen kaarevan vallin osan eskarp-muuri on 1,5 m korkea. Sen yläosa on sortunut 6 m matkalla. 1 m korkeasta rintatukimuurista on ylimpiä kiviä pudonnut. Pohjoissivun eskarpe on 1,5 - 2 m korkea. Se on koko pituudesta. Rintatukimuurin vasen puolisko on sortunut. Rintasuojassa erottuu 4 ampumasektoria. Linnakkeen sisäpuoli on vieressä olevan huvilan puutarhana. Tukimuureissa kasvaa puita ja pensaita.

Redutti Majasaari.

Originaalipiirustukset n:o 422, 418, 423.
Valokuvat 33, 34.

Majasaarella. Ahlström Oy:n omistuksessa. Piirustusten mukaan eskarp-muurin alaosa kiveä ja yläosa samoin kuin rintatukimuuri, tiilestä. Muuri peittää koko vallin etusivun. Vallit ovat hiekkamaata ja tukimuurit osaksi luoon - osaksi louhittuja kiviä.

Itäsivulla liuska on 1 n korkea ja 4 - 6 m leveä. Sen tukimuurista (korkeus 1,2m) on noin puolet sortunut. Maata on valunut jonkinverran banketille, mutta sen reunan kohdalla, 60 cm tukimuurista, näkyy maan pinnan tasossa kivirivi. Luiskan oikeassa päässä on säilynyt ampumasektori. Päävallin tukimuuri on 2 m korkea ja kivistä rakennettu. Yliäpiä kiviä on pudonnut. Tiilisen yläosan kohdalla on nykyisin 1 m korkea maavieru, josta on melkoisesti valunut maata juurelle. Reunoja lukuunottamatta vallin päällys on eheä. Rintasuojasta on sortunut maata ja peittänyt banketin, syntyneen vierun korkeus on 1,5 m. Rintatukimuurin kohdalla on kaivettu maata mahdollisesti tiilien löytämiseksi. Ampumasektoreita ei ole näkyvissä. Vallikäytävän tukimuuri on hyvin loiva, 1,2 m korkea ja maakivistä tehty. Oikeassa päässä on eheä vallille nouseva tykkitie.

17
Eteläsivulla on luiskan leveys 10 m ja se että banketti ovat samanlaiset kuin edellä. Luiskan tukimuurista on osa sortunut. Kulmalinnakkeen vasemmassa siivessä on tykkisektori. Päävalli on samanlainen kuin edellä, siitä on sortunut tukimuurin yläosaa yhteensä noin 15 m. Rintasuojassa on yksi tykkisektori.

Länsisivulla on luiska samanlainen kuin edellä. Sen tukimuuria on sortunut yhteensä noin 20 m. Kulmalinnakkeessa luiskan läpi menevän tien tukimuurit ovat sortuneet alinta kiviriviä lukuunottamatta. Päävalli on samanlainen kuin edellä. Sen läpi kulkevan tien tukimuurit ovat sortuneet 1 m korkeudelle. Eskarp-muurin yläosaa on sortunut yhteensä 10 m. Rintasuojassa on sivun molemmissa päissä ampumasektorit.

Pohjoissivulla on ainoastaan päävalli, joka vasemmalla puolella on samanlainen kuin edellä. Sivun keskellä on 1,5 m vasemman puolen vallikäytävää korkeampi ampumataso, jossa edessä ja vasemmalla sivulla on 1 m korkea suojavalli, joka vasemmalla sivulla on tehty kivistä. Oikeassa kulmassa on koilliseen suuntautuva patteri, joka on ampumatasoa 1 m korkeammalla. Kolmella sivulla sen edessä on 6 m leveä maaluiska 1 m korkeine kivisine räntätukimureineen, jonka yläosaa on sortunut noin puolet ja joka suureksi osaksi on maan peitossa. Luiskan päällä on lipputanko. Keskimmaiselle tasolle nousee tykkitie. Tien tukimuurista on ylin kivirivi sortunut alas.

Tukimureissa kasvaa puita ja pensaita. Jotta ne eivät juurillaan hajoittaisi muuria, pitäisi ne raivata 2,5 m levyiseltä alueelta ulkoreinasta lukien.

18

Patteri n:o 7

Originaalipiirustukset n:o

Valokuvat 35

Majasaarella, Ahlström Oy:n maalla. Pattereissa on kaksi vallia, joista toinen suuntautuu pohjoiseen toinen itään. Pohjoisvalissa on kalliokynnyksen päälle rakennettu rintasuojan yläosa maasta. Rintasuojan korkeus on 1,5 m, siitä kalliota ja tukimuuria 1,2 m. Ylimmät kivet ja maata on sortunut. Rintasuojassa on kolme ampumasektoria, jotka etupuolella ulottuvat kallion päällyksen tasolle. Banketti on 20-30 cm korkea ja 4 m leveä ja se jatkuu samanlaisena itäsivulle.

Itävalissa on noin 1,7 m korkea rintatukimuri, josta on sektorien korkeudelle ehjänä yhteensä vain 3 m. Vallin päällyys ja eskarpe ovat sortuneet niin paljon, että tukimuurin yläosa on paljaana sekä eskarpen paikalla on loiva rinne. Vallin vasemmassa päässä kohoaa kallio, jonka matalamman päälle pohjoisvalli on rakennettu. Oikealla itävalli päättyy 3 - 4 m korkeisiin kiviin ja edessä on louhikkoinen, mutta matala ranta. Valleissa kasvaa muutamia puita.

Ruutikellari Majasaarella

Originaalipiirustukset n:o

Kellari on patteri n:o 7:n oikean siiven päässä, meren puolelta katsoen suojassa suurten kivien takana. Se on muurattu kivistä, pohja 6 x 10 m. Seinää on pystyssä 1,5 - 3 m, ehein ja korkein osa patterin puolella. Seinät ovat noin 1,5 m korkeudelle maan ja kivien peitossa.

19

Kasarminpohja Majasaarella

Originaalipiirustukset n:o

Patteri n:o 7:stä länteen. Erottuu suurena 0,5 - 1 m korkeana rakennusjätevallina.

Redutti Tiutinen

Originaalipiirustukset n:o

Piirustusten mukaan valli on kiveä, paitsi rintasuoja ja eskarpin yläosa tiiltä ja niiden välissä täytteenä maata. Kontre-eskarp on kivinen tukimuri (korkeus 1,5 m), ja luiska on rakennettu kivistä.

Luiska on suurimmaksi osaksi tuhoutunut. Sen tukimuurista on lounaisiiven vasemmassa päässä jäljellä 1 m korkeuisena 15 m, muu osa on vieruna. Vallihauta on täytynyt ja kontre-eskarp jäänyt maantien alle, mutta sitä on saattanut säilyä melko paljon eheänä maan sisällä. Kaakkoissivulla on oikeassa päässä luiskan tukimuuria yhden kivirivin korkeuisena 15 m. Katvetien kohdalla kulkee maantie. Kontre-eskarpin paikalla on 0,5 - 1 m korkea vieru. Koillissivulla on luiskan tukimuurin kohdalla sivun vasemmassa puoliskossa kiviaitaa, joka osaksi näyttää olevan alkuperäistä tukimuuria, osaksi rakennettu uudestaan. Oikea puolisko on tuhoutunut. Kontre-eskarpin kohdalla on oikeassa puoliskossa 0,5 - 1 m korkea vieru. Vasen tukimuri on karjattuna ja 1 m korkeuisena edelleen paikoillaan.

Luoteissivulla näkyy kulmalinnakkeen kohdalla luiskan tukimuurin kiviä maanpinnan tasossa. Noin puolet korkeudesta saattaa olla eheänä maan sisällä. Kulmalinnakkeen oikean siiven kohdalla tulee katvetielle maantie, joka kulkee sitä pitkin lounaisivulle ja alkuperäisen tieaukon kohdalla ulos.

20

Vallihauta on täyttynyt oikeaa kulmaa lukuunottamatta ja kontre-eskarp saattaa olla suureksi osaksi eheä maan sisällä. Lounais- ja luoteissivulla on haudan täyttymisen vuoksi eskarp-muurin korkeus 2 m, muilla sivuilla 3,5 m. Lounaisivulla on noin puolet muurista sortunut 1 m korkeiseksi, samoin sisäänajoaukon tukimuurit. Kaakkois-sivulla on tukimuuri näkyviltä osin sortunut, mutta sortumajätteen muodostaman 1 m korkeisen vallin sisällä on alaosa voinut säilyä eheänä. Muurin ydin on eheä. Koillissivulla on tukimuuri oikeassa päässä sortunut 12 m matkalla 1 m korkeiseksi, muu osa on eheä, lukuunottamatta kolmea muurin alaosaan tehtyä suusta 1 x 1 m laajaa 1,5 m muurin sisään ulottuvaa tunnelinpätkää. Luoteis-sivulla tukimuuri on eheä, lukuunottamatta ylimmän kivi-rivin sortumista 2 m matkalla.

Lounaisivulla puuttuu vasemmasta puoliskosta vallin tiili-nen yläosa kokonaan, tiilet on luultavasti käytetty rakentamiseen ja maa mätetty vallihautaan ja osaksi sisäpuolelle. Vallin päällä on ollut rakennus, jonka kohdalla on 4 x 4 m suuruinen kuoppa. Vallille on noustu ilmeisesti vallilta mätetystä maasta tehtyä ramppia pitkin. Vallin Takarinne on 1,5 m korkea ja näkyviltä osiltaan maata. Sivun vasemmassa puoliskossa on tukimuurin päällä 1 m korkea maavalli. Rintatukimuurin paikalla on 1 m korkea vieru, eikä bankettia ole näkyvissä. Koillis- ja kaakkoissivulla maavalli on 50 cm korkeampi ja rintasuoja 1,2 m korkea. Eskarpesta on valunut maata vallin juurelle, koillis- ja kaakkoissivun kulmassa 1 m korkeudelta (vallihaudasta mitattuna) rintasuojan takareunaan asti. Vallin reunoille ja päälle on tehty useita kuoppia, samoin 1,5 m korkeaan takarinteeseen. Koillissivulla on keskellä ampumasektori. Luoteisivulla on rintasuojan maa mätetty vallihautaan ja takarinteeseen ja tehty vallin päälle, asuinrakennus, josta on jäljellä betoninen pohja. Kaikilla sivuilla lienee mahdollista saada maan alta esiin ehjä takarinne. Suuri osa vallihautaa ja valla on nuorten lehtipuiden peitossa ja niitä kasvaa myös tukimuurissa. Vallihautaa on käytetty kaatopaikkana.

21

Ruutivarasto n:o

Originaalipiirustukset n:o

Ruutivarasto sijaitsee Tiutusen keskiosassa. Koko 6,5 x 10 m. Se on muurattu luonnonkivistä ja eteläsivulla muodostaa kaksi suurta paikalla ollutta kiveä osan seinästä. Seinän ydintä on pystyssä 1 - 2 m korkeudelle. Seinien paksuus on 1 m, Sisälle on pudonnut maata ja kiviä ja rakennettu myöhemmin maakellari. Seinien raoista kasvaa outia ja pensaita. Lähin ympäristö on metsää, yhdellä sivulla asuntotontti.

Edutti Pitkäsalmi

Originaalipiirustukset n:o

Valokuvat n:o 36-41.

Tiutisen saaren pohjoisosassa, Kymi Oy:n Hallan tehtaitten omistuksessa. Sijaitsee kukkulalla, jonka korkeimmalla kohdalla on rakennettu itäsivun päävalli. Länsipuolella on luiskan ulkopuolella tehtaan asuinrakennuksia ja niihin vievä kävelytie kulkee pitkin etelä- ja länsiluiskaa. Linnakkeen pohjoispuolella on lautatarha. Piirustusten mukaan ovat luiskan tukumuuri (korkeus 1,2 m) ja eskarp-muurin alaosa kiveä, eskarpen yläosa (korkeus 1,2- 1,5 m) ja rintasuojan tukimuuri tiilestä (korkeus 1,2 - 1,5 m). Länsisivun Eskarp-muuri on peittynyt alaosaan, niin että korkeus nykyään on 1 m (alkuaan 1,8 m). Eteläsivulla on tukimuuri 1,3 m korkea. Keskikohdalta vasemmalle valli, hauta ja luiska on tehty 1 m korkeammiksi maannousun vuoksi. Muurin alaosa on sortuneen maan peitossa. Itäsivulla valli on haudasta nousevan loivan rinteeseen yläpäässä, eskarp-muuri on maan peitossa ja valli tulee keskikohdalta vasemmalle 1 m matalammaksi. Pohjoispuolella tukimuuri on 1- 1,5 m korkea ja alaosaltaan maan peitossa. Tukimuuri on sortunut länsisivun kulmissa,

22

lisäksi on itäsivun vallirinteeseen tehty noin 10 m leveä leikkaus, joka ei kuitenkaan ulotu eskarpin asti. Saman sivun vasemman kulman poikki on tehty noin 1,5 m syvä leikkaus. Kun pohjoissivun päävalliin on tehty keskelle 6 m leveä ajoaukko, on tukimuuria tuhoutunut noin 10 m. Ylintä kiviriviä on eri sivuilta pudonnut noin puolet.

Eskarpen tiilisestä yläosasta on jäljellä vain tiilēnkappaleita. Sen kohdalla on 1 m korkea maanvieru, joka on reunastaan sortunut melkoisesti eskarpin juurelle.

Itäsivulla koko eskarp nousee loivana rinteenä vallihaudasta. Rintasuojan päälys on eheä pohjoissivun ajoaukkoa ja länsisivua lukuunottamatta. Kaakkoiskulmassa olevan 1 m vallikäytävää korkeamman ampumatason kohdalla se nousee 1 m korkeammalle. Eteläsivulla näkyy kaksi tykkisektoria, itäsivulla 1 ja pohjoissivulla samoin kaksi.

Länsisivun oikeassa puoliskossa on rintasuojaa enää noin 20cm korkea, vasemmassa puoliskossa sen tukimuurin paikalla on 1 m korkea vieru. Muilla sivuilla banketin ja rintasuojan yhteinen korkeus on 1,5 m, joka vastaa suunnilleen alkuperäistä. Banketille on valunut rintasuojasta maata, niin että rintatukimuuria ei ole näkyvissä muualla kuin niissä paikoin missä maansiirtotyöt ovat paljastaneet sen. Linnakkeen sisältä on viety maata syksyllä 1965 niin että pohja on paikoin tuhoutunut (piirros). Samalla on pohjoissivulla puhkaistu 6 m leveä ajoaukko päävalliin. Leikkauskohdasta näkyy, että vallin sisus on maata.

Alkuperäisessä sissäänajoaukossa on oikean puoleinen tukimuuri tuhoutunut maansiirtojen yhteydessä ja vasemmanpuoleisesta noin puolet. Tukimuurien sisus on ollut muurattu laastilla.

Länsisivulla on luiskan tukimuurin kohdalla 1,5 m korkea vieru. sivun keskellä kulkee luiskan läpi tie, jonka tukimuurien kivistä on noin puolet pudonnut. Luiskaa pitkin kulkeva tie on syöpyntynyt siihen noin 0,5 m syvälle.

Lisäksi on luiskan oikeaan päähän ollut kaivettuna 7 perunakuoppaa, joista neljän kohdalla luiska on rikkoutunut pehemmin. Eteläisivun keskellä vallihauta ja luiska nousevat vasemmalle 1 m korkeammalle ja vasemmassa päässä taas laskeutunut 1,5 m alemmas. Rintasuojaja on 1 - 1,5 m korkea, enimmäkseen se on sortunut vieruksi, mutta paikoin on pätkä eheääkin tukimuuria. Kulmalinnakkeen oikeassa siivessä on ampumasektori. Vasemmassa päässä on 30 cm korkea, kivillä tuettu banketti. Itäisivun luiskaa on eheänä 10 m. Tukimuurista on vain alimpia kiviä paikoillaan. Banketti on 30 cm korkea ja kivillä tuettu. Muu osa luiskasta on tuhoutunut, kun maata on kuljetettu pois noin 1 m syvyyteen asti. Vallihaudan pohjatasosta mitattuna. Leikkaus ulottuu päävallin rinteessä, lähelle eskarpa noin 10 m leveydeltä. Pohjoissivun oikeassa puoliskossa on luiskan kohdalla oletettu maata noin 1,5 m vallihaudan pohjaa alemmas ja valliin puhkaistun ajoväylän kohdalla on tien pohja leikattu noin 1 m syvyydelle vallihaudassa. Vasemmassa puoliskossa luika on eheä. Tukimuureissa kasvaa puita ja pensaita.

MUSEOVIRASTO/ RAKENNUSHISTORIAN OSASTO
Työselostus

Tutkija

Aika

Tapani Ahvenisto

1966

Paikkakunta

Kaup.osa/ Kylä

Kortteli/ Tila

Tontti

KOTKA
Kyminlinna

Osoite

Tutkimuksen laatu

Kyminlinnan inventointikert. 20 s.

Työselostus

Piirrokset

Valokuvat

Muuta

Kyminlinnan inventointikertomus

Inventointi suoritettu kesällä 1966

Tapani Ahvenisto

Historiaa

1803 alussa työt aloitettiin

1809 jälkeen töitä jatkettiin vähän, ja lopetettiin kesken-
eräisinä

1816 määrättiin ainoastaan kivirakennukset pidettäväksi
kunnossa

8.4.1918 Kyminlinnan kahakka

1938 Kymenlaakson museoyhdistys korjauttanut osan muureista
(korjatut osat erottuvat selvästi)

Kirjallisuutta

Airola, Olli: Kyminlinna. Moniste 1950

Korkan ja Kymin historiat

Ins.arkiston piirustukset

n:o 53, 344, 345

54, 346

55, 347

Liitteet

Asemakaavakartta (voimassa v.1966)

22 kpl valokuvia

1.

polygoni 3

Bastionin 4 kärjessä eskarp-muuri on 4,6 m korkea ja muurattu, vasemmalle se tulee matalammaksi kahdessa jaksossa, korkeudet 3,7 ja 2,8 m. Kurtiinin keskikohdalla tukimuuri on 3,3 m korkea ja 3. bastionin kohdalla 2,5 m korkea. Paikoitellen se on muurattu laastilla. Muuri on tuskin vajonnut, sensijaan on vallin sivua kulkevan tien penkka peittänyt sen alaosaa n. 1 m bastionin kohdalla. Tukimuuri on eheä lukuunottamatta paria pientä pullistumaa 3. bastionin siivessä. Listasta on pari kiveä pudonnut ja muutamat ovat työntyneet ulospäin niin, että korjaaminen olisi tarpeen. Eskarpin tukimuuriton yläosa on suunnilleen alkuperäisen korkuinen ja eheä. Rintamasuojan päällyks eheä, muutamia poteroita on kuitenkin kaivettu siihen. Sen tukimuuri on enimmäkseen päältä valuneen maan peitossa. Siellä missä sitä on näkyvisä, on yläosa rapautunut. Banketti on maan peitossa. Paikoin se on sortunut niin, että rintatukimuurin juuri on tullut näkyviin. Kummankin bastionin kärjessä on tykkejä varten korkeampi banketti 4. bastionissa 1,3 m korkea, rintasuojaja 1,2 m, 3. bastionissa 1 m korkea, rintasuojaja 0,8 m. Niihin vievät tykkitiet ovat eheät. Vallien takarinne on suunnilleen alkuperäisen korkuinen. Valleille nousevat tykkitiet ovat eheät poternista vasemmalle olevaa lukuunottamatta. Sen kohdalla on valliin tehty pari n. 2 m vallin sisään ulottuvaa leikkausta. 2. bastionin ja kurtiinin kulmassa on vallikäytävään tehty kulman poikki 2,5 m syvä ja 4 m leveä kaivanto. Poternin päälle on mätetty maata, niin että se koko pituudelta on vallien harjan korkuinen. Kurtiinin vasemmassa päässä on vallien takarinteeseen tehty pari metriä syvä leikkaus ja vallikäytävään pari n. 1.5 m syvää, halkaisijaltaan 4 m kuoppaa. Eskarp-muurissa kasvaa pensasta, samoin vallihaudassa.

1

Portti kurtiin oikeassa päässä on rakennettu tiilestä. Tynnyriholvin limitys muodostuu vuorottaisista juoksu- ja sidetiiliriveistä. Seinissä vendiläistä limitystä. Portin suorakulmaiset fasadit on rapattu (koko 5x7 m). Porttiholvin pituus 12 m.

Tiilien kokoja: 26 x 6 x y, 26 x 6,5 x y, 24,5 x 6 x y, 25,5 x 6,5 x y. Portin jatkeena on sisäpuolella molemmin puolin tiiliset 1,2 m korkeat tukimuurit, jotka on limitetty vuorottaisin juoksu- ja sidetiilirivein.

kuvat 2 , 3

Keskellä kurtiinia on poterni, joka nykyisin on öljyvarastona ja senvuoksi muurattu umpeen molemmistapäistä. Vallin sisäsivulla oleva aukko on kaareva 2,5 x 2,5 m ja tiilestä muurattu (kuva 3). Ulkopäässä (kuva 2) on hakatusta kivistä tehty 0,5 m leveä kehys, aukko 2,45 x 2,3 m. Poternin vasemmalla puolella on samanlainen, mutta sisäpäästä suljettu käytävä, ilmeisesti suojahuone, jonka ulkopäässä ollut aukko on matalampi, korkeus 1,6 m.

Raveliinin eskarp-muuri on 1,5 m korkea, ts. noin puolet alkuperäisestä. Raveliinin valli on tasoitettu sisäpuolen tasolle ja raveliini on nykyisin romun varastointialueena. Kontre-eskarp on pahasti sortunut, korkeus 1 m. Oikeassa siivessä, vallihautaa tukimuureineen on vain noin $\frac{1}{3}$ jäljellä, kärjestä lukien. Oikeassa päässä ei ole mitään näkyvissä.

Etuvalli. Raveliinista oikealle oleva etuvalli ja vallihauta ovat melkein täydellisesti hävinneet. Raveliinista vasemmalle ovat vallihauta ja valli rautatien paikalla tuhoutuneet. Raveliinin kohdalla on maa sortunut rintatukimuurin päältä niin, että se ja banketti on peittynyt, vieru on 1,2 m korkea. Rintatukimuri lienee eheänä maan sisällä. Vallin etusivu on 4 - 4.5 m korkea vieru, kontre-eskarp 2 - 2.5 m korkea rinne. Raveliinista vasemmalle, val-

lihauta on jonkin matkaa eheä, mutta eskarpin reunaan on tehty melkein rintatukimuurin kohdalle ulottuvia maaleikkauksia. Rintasuojasta on näkyvissä vain tukimuurin kiviä vallikäytävän tasolla. 3. bastionin kohdalla on vallikäytävän reunassa 2 m korkea kivinen tukimuurin, josta yli puolet on sortunut. Eskarp on noin 4 m korkea vieru. Rintasuojan päältä on sortunut maata banketeille. Tukimuurista on näkyvissä 1 - 2 kiviriviä ja ylintä kiviriviä lukuunottamatta se lienee eheä. Banketin korkeus 60 cm.

Lähellä vasenta päätä vallin läpi menee oja, joka ainakin tukimuurin kohdalla on kulkenut tiiliholvissa, nykyisin avo-oja. Raveliin kulmassa vallikäytävälle nousevat tiet ovat eheät. Niiden yläpuolella oleva tukimuurin on eheä, alapuolella olevat ovat sortuneet. Vallin päällä ja tukimuureissa kasvaa puita ja pensaita.

Polygoni 2.-

Kuvat 4-11

Päävallin vallihauta on matalin sivun keskellä ja vasemmassa päässä, jossa sen pohja on noin 2 m korkeammalla kuin oikeassa päässä. Luultavasti on tarkoituksena ollut louhia sitä syvemmäksi, mutta työ on jäänyt kesken.

kuvat 9-10

Eskarp-muurin on 3. bastionin kohdalla 3,5 - 4 m korkea, kurtiinissa 3,5 m korkea, 2. bastionin kyljen kohdalla 2,3 m, siiven oikeassa päässä 3 m, keskellä 1,4 m ja kärjessä 4 m korkea. Kaponierisyvennyksen molemmin puolin on tukimuuria korotettu 50 cm vasemmalle. Reunalistaa on pudonnut tai pullistunut niin, että sitä olisi korjattava noin 50 m. Tukimuurissa ja reunalistan päällä kasvaa pensaita, jotka murtavat muuria juurillaan. Muutamia tukimuurin ylimpiä kiviä on pudonnut. Vallihauta kasvaa paikoin tiheää lepikkoa. Eskarpin tukimuuriton yläosa on alkuperäisen korkuinen. Rintatukimuurin kohdalla noin 0,8 m korkea vieru, jossa siellä täällä näkyy tiilistä tehtyä rappeutunutta tukimuuria. Banketti noin 1 m korkea, useimmiten jäänyt vallin päältä sortuneen maan peittoon. Vallin takarinne oikealla 2,5 m korkea, tulee vasemmalle korkeammaksi, korkeus 3,5 m. Vallille nousevat tykkiet ovat

eheät lukuunottamatta bastionia 2.

3. bastionin siivessä on vallikäytävän ja rintasuojan poikki tehty 1 m. syvä, 4 m leveä kaivanto. Saman siiven päässä on vallikäytävän poikki, rintasuojaan asti tehty 2 m syvä, 5 m leveä kaivanto, samanlainen on myös kurtiin oikeassa päässä. 2. bastioniin on tehty ampumarata. Sitä tehtäessä on oikean siiven ja kyljen vallia kavennettu sisäpuolelta, niin että vallikäytävä on enää 3 -4 m leveä ja että vallille johtavat tykkitiet ovat hävinneet. Oikean siiven rintasuojan päälle on vallikäytävältä luotu maata 1 m korkuiseksi valliksi, jonka tehtävänä on estää harhaluoteja lentämästä vallin yli. Vallin päällys kasvaa matalaa lepikkoa.

kuvat 4-8

Keskellä sivua on poterni, jonka oikealla puolella on hiukan matalampi samansuuntainen ja samalla tavalla rakennettu holvikäytävä, joka kuitenkin on suljettu sisäpäästä kivimuureilla ja yhdistetty poterniin 1,2 m pitkän, 2,3 m korkean ja 2,1 m leveän tynnyriholvin kattaman aukon välityksellä. Seinät on tehty vendiläisellä limityksellä, tynnyriholvissa on vuorotellen juoksu- ja sidetiilirivejä.

5

polygoni 2

Tiilien mittoja 26 x 6 x y, 12,5 x 5,5 x y, 25,5 x 5,5 x y, 26 x 12,5 x 7, 26 x 12 x 5,5 cm.

Suojakäytävän katossa on 2 x 1,5 m sortuma, josta maata on vyörynyt sisään. Aukkojen kulmissa on seinän alaosa rappeutunut.

Kaponieri on keskeneräinen. Sen oikeassa kyljessä on yhden kivirivin korkuinen tukimuuri, oikeassa siivessä se on 1,4 m korkea ja pääosaltaan eheä, vasemmassa siivessä 80 cm korkea, eheä. Kaponieriin on tuotu maata tukimuurien korkeudelle, ja vallikäytävän kohdalla 2,5 m tukimuurien yläpuolelle nousevaksi raveliin muotoiseksi valliksi. Matalan lepikon peitossa.

kuva 11

Raveliinin eskarp-muuri on 2,5 m korkea ja eheä. Listasta on joitakin kiviä pudonnut, samoin kärjen hakatuista kivistä ylin. Jotkut listan kivistä työntyneet ulospäin. Siipien päissä on tukimuuria sortunut lähes puolet ja listan kivet puuttuvat. Eskarpin tukimuuriton yläosa on 1,2 m korkea. Rintatukimuuri on ollut tiilestä, nykyisiin maan peitossa, samoin banketin yläosa. Korkeus 0,7 m, banketti 0,7 m. Vallin takarinne pyöristynyt harjalta, korkeus 1,4 m. Kontre-eskarp on 1 m korkea ja vain osittain eheä. Vallihauta kasvaa lepikkoa, madaltunut reunoilta. Vallin päällä kasvaa pensaita.

Etuvallin katvetien tukimuurin korkeus 2 - 3 m, 2 bastionin kohdalla 1 - 1,5 m (sortunut pääosaltaan, eheää vain noin 50 m). 2. bastionin kyljen kohdalla ei tukimuurin kohdalla olevassa vierussa näy ollenkaan kiviä. Raveliinin kohdalla on vallihautaa syvennetty noin 50 cm kontre-eskarpin viereltä. Karvetielle johtavat tykkitiet ovat eheät. Kaponierin oikealla puolella olevassa ovat tukimuurit sortuneet, vasemmalla olevassa on tukimuurien päällä lista. Etuvallin eskarpe 3,5 - 4 m, kontre-eskarp 1,5 - 2,5 m. Sisäkulmissa eskarp on tehty loivaksi ampumaluiskaksi. Rintasuojan reuna on sortunut banketille ja peittänyt tu-

kimuurin alaosan. Ehkä noin puolet tukimuurin ylintä kiviriviä on sortunut. Rintasuojan korkeus on nykyisin 0,8 - 1 m, maata on ts. banketilla 20 - 40 cm. 3. bastionin kohdalla on vallin poikki tehty 80 cm syvä 4 m leveä kairavanto, luultavasti viemäriputki. Eskarp ja sen etupuolella oleva vallihauta kasvavat lepikkoa, samoin koko etuvalli vasemmassa päässä.

Polygoni 1 päävalli.

2. bastionin kärjessä on eskarp-muuri 4 m korkea, jonkin verran päältä sortunutta maata juurella. Eskarpin korkeus on kurttiinin oikeassa päässä 3,7 m, poternin kohdalla 2,5 m, kurttiinin vasemmassa päässä 3,5 m, 1. bastionin siivessä 3,5 m. Tukimuurissa on olkaus 2. bastionin siivessä, jossa oikea puolisko on 0,5 m korkeampi kuin vasen. Piirustusten mukaan näyttää muuri 1. bastionin kohdalla soisen maaperän vuoksi vajonneen, ehkä noin 0,5 m. Poternin vasemmalla puolella on vallin kärki sortunut 1 m korkeudelle. 1. bastionin siivessä on 10 m pitkä 1,5 m korkea sortuma ja 6 m pitkä, 1,5 m korkea sortuma; lista ja muurin yläosa on pullistunut ulos kolmessa kohdassa noin 3 m leveältä ja 2 m korkealta. Yksityisiä kiviä pudonnut muurin yläosasta. Koko vallissa on listaa korjattava yhteensä noin 100 m edellisten lisäksi, ylintä kiviriviä noin 70 m ja tukimuurissa 2 x 1 m ja 3 x 1 m sortumat sekä 1 x 4 m pullistuma.

Rintasuojan reuna on sortunut, jolloin banketti ja tukimuurin alaosat ovat jääneet maan sisään. Rintasuojan korkeus nykyisin noin 1 m, banketin noin 0,8 m. Paikoin ei bankettia voi erottaa ollenkaan. Poternin kohdalla on rintatukimuri pajastunut juurta myöten. Sen tiilien sidelimityksellä tehty yläosa on 1 - 1,1 m korkea. Tiilet ovat eheitä, mutta suurin osa on pudonnut, niin että muuri on nyt täynnä koloja ja puoamaisillaan olevia tiiliä. Muurin alaosa on ulkoneva, louhituista kivistä rakennettu, korkeus 40 cm. 2. bastionin kärkeen on tehty tykille ampuma-asema mättämällä maata rintasuojan päälle kärjen molemmin puolin noin 80 cm korkeiksi ja 3 m pitkiksi valleiksi, joiden väliin jää ampumasektori. Siiven keskellä ja vasemmassa kulmassa on samanlainen asema, mutta

viimeksimainitun päähän, kyljen puolelle on jätetty sektori ja tehty 3 m lisää vallia toista tykkiä varten. Samanlainen kahden tykin asema, jossa toinen sektori on kulmassa ja toinen kyljen puolella on 1. bastionin oikean siiven ja kyljen kulmassa. Siiven keskelle on tehty asema yhtä tykkiä varten. Bastionin kärjissä olevat ampumakorokkeet tykkiteineen ovat eheät. Vallikäytävälle nousevat tykkikitiet ovat eheät. Vallin takarinne on 2,5 - 3 m korkea. Poternista 1. bastioniin vievä oja on kiveämätön. Vallin päällyys ja vieret tiheää lepikkoa.

Poternissa on tynnyriholvikatto. Seinien alaosissa on 30 cm korkea kivijalka, sen päällä 1 m korkea vendiläisellä limityksellä tehty seinä ja holviosa on vuorottaista sidet ja juoksulimitystä, johon on alapäähän ja holvin huippuun lisätty kiilatiilirivit (alhaalla 2, huipussa 1). Seinän ydin on kokonaan sidelimitystä. Poternin ulkopään tiilinen verhomuusaus on sortunut 0 - 20 cm, sisäpään 30 - 50 cm. Kattoon on syntynyt 2,5 x 2,5 m aukko, joka ulottuu aivan ulos asti. Seinän alaosan verhomuurausta on sortunut n. 20 m². Poternin päällä ollut tukimuuri on sortunut. Ojat pitäisi avata poterniin, vyörynyt maa poistaa ja seinän alaosat muurata enempien sortumien välttämiseksi. Tiilien mittoja: 15.5 x 7, 27 x 7,5, 17 x 6,5, 25 x 6,5, 12 x 6,5, 12 x 25. Kiilatiilten paksuudet 3 - 6 cm ja 3,5 - 6,5 cm.

Vallihauta on soista ja kasvaa lepikkoa. Suunnitellun kaponierin vasemman sivun paikalla on 30 - 50 cm korkeaa, kiviaidan näköistä rakennelmaa ja maan pinta on noin 50 cm korkeammalla. Poternista 1. bastionin kärkeen vievä oja on kiveämätön. Etummainen vallihauta kasvaa lepikkoa, ja sen vasen pää on hyvin soista. Eskarp on 2,5 - 4 m korkea. Rintasuojaan reunasta on sortunut maata banketille (kork. 50 - 80 cm). Eheää tukimuuria on noin puolet koko pituudesta. 1. bastionin kyljen kohdalla menee vallin läpi yläreunasta mitaten 6 m leveä oja. Sen kohdalla nousee vallille, sen ulkosivuun syöpyneenä, kapea metsätie, joka vie sivulla 5 olevalle portille ja kulkee pitkin rintasuojaa.

Kontre-eskarp on 1. bastionin kärjestä ollut noin 10 m matkan tukimuurilla varustettu (korkeus 1,3 m) sortunut, Tästä katveteille nouseviin tykkiteihin asti ei tukimuuria näytä olleenkaan. Tykkiteiden väliin jäävä eskarpin keskiosa on ollut tukimuurilla ja räystäslistalla varustettu, korkeus 1,3 - 1,6 m, eheää ehkä noin $\frac{1}{3}$. Oikeanpuoleisista tykkiteistä 2. bastionin kärkeen ei tukimuuria ole ollut, vierun korkeus 1,3 m.

Vallin päällys kasvaa matalaa tiheää lepikkoa.

Polygoni V

Eskarp-muuri on 1. bastionin kohdalla 4 m korkea, kurtiinissa 3 m korkea, vasemmassa päässä kurtiinissa on 0,5 m korkea (pohjana olevaa kalliota on muurin mataluuden vuoksi louhittu vallihaudaksi, mutta työ on jäänyt kesken), 5. bastionin kyljessä 1,5 m korkea ja siivessä 4,5 m korkea. Poternin kohdalla muuri tulee olkauksena vasemmalle kahdessa kohdassa 1 m ja yhdessä 0,5 m korkeammaksi.

1. bastionin kohdalla muuri lienee vajonnut 0,5 m. Korjattavaa on 1. bastionissa 4 x 4 m sortuma, 4 x 4 m pullistuma. listaa ja ylimpiä kiviä sortunut yhteensä 35 m, kurtiinissa: 2 x 3 m ja 3 x 3 m pullistumat, 0,7 x 20 m sortuma, 0,7 x 20 m sortuma, listaa ja ylimpiä kiviä pudonnut yhteensä 25 m. 5:ssä bastionissasiiven ja kyljen välinen kulma sortunut, noin 7 m listaa ja ylimpiä kiviä pudonnut.

Eskarpin maasta tehdystä yläosasta on etureunasta luotu maata alas 2 - 3 m leveältä 1. bastionin kohdalla. Vallin päällyksen varustukset ovat tuhoutuneet kasemattien kohdalla. Rintasuojan reunasta on sortunut maata banketille, joka paikoin on peittynyt kokonaan. Banketin korkeus 50 - 80 cm, rintasuojan 1 m. 5. bastionin siiven vasemmassa puoliskossa on banketin ja vallikäytävän kohdalla luotu maata rintasuojan päälle 3 m leveäksi, 1,5 m korkeaksi valliksi, ilmeisesti ampumaradalta tulevien harhaluotien sitomiseksi. Samalla kohdalla on vallin sisäreunaan tehty maaleikkaus, joka toisessa päässä ulottuu lähelle rintasuojaa. Vallin takarinne on 2.5 - 4 m korkea. 1. bastionin vallille vievä tie on varustettu tukimuurilla ja listalla (profiili sama kuin eskarpissa, listan korkeus on 18 cm). 3 listakiveä ja niiden alla olleet ylimmät kivet ovat pudonneet. Kurtiinissa on vallille nouseva tie eheä, 5. bastionin kärjessä se on tuhoutunut ampumarataa tehtäessä.

Polygoni V

Kasematit

1. bastionin siivessä on 23 kasemattia, kyljessä 10: kurtiinissa kasematteja on poterniin asti, yhteensä 17 kpl. 1. bastionin kasematista on ins. arkiston piirustus 367 (v.1823). Kasematit ovat ulkopäästä umpinaisia, sisäpäästä vaoimia, paitsi viisi ensimmäistä, jotka ovat umpinaisia myös sisäpäästä. Kasematteja yhdistää kaksi vallinsisäistä käytävää. Piirustusten mukaan on kasemattien korkeus 3.9 m ja vallin suuntaisten käytävien korkeus 2.4 m, nykyinen korkeus 2 m (samassa kasematis- sa) (Kasematit on numeroitu oikealta vasemmalle) . Kasematit 1. bastionin siivessä. Kasemattien päätyseinät on tehty kivistä muuraamalla. Sivuseinien alaosa on louhittua kiveä, yläosa tiiltä. Seinät on tehty vendiläisellä limityksellä, tynnyriholvi vuoroin juoksu- ja sidetiilirivein. Holvin laessa on kiilatiilirivi. Vallinsuuntaisissa käytävissä on tynnyriholvi.

kuva 20

Kasematteja on ehkä ollut tarkoituksena rakentaa 1. bastioniin enemmän, koska 1. kasematissa on oikeassa päässä vallinsisäisten käytävien aukot umpeen muurattuina, 4:ssä ensimmäisessä kasematissa ovat vallinsuuntaiset käytävät romahtaneet ja maata on valunut 1 - 2 m sisälle. Kasemattien vallinsuuntaisten käytävien välinen keskiosa on vajonnut noin 1 m sisäpäästä alemmas ja ulkopää vielä 0,5 m enemmän, paitsi 1. kasematissa, jossa kasematin kes-

kuva 18

kiosa ja ulkopää ovat pysyneet yhdessä ja vajonneet 0,5 m sisäpäästä alemmas. 1. kasemattia lukuunottamatta ovat kasematit täyttyneet maasta. Pienempiä sortumia: 31. ja 4.

kasemateissa on sisäpäässä sortunut holvia noin 1 m. Seinien alaosissa on verhomuurausta sortunut ja holveissa on halkeamia.

5. kasematissa on ulkopää luultavasti ehjä maan sisällä, kaikki muu on sortunut. 6. ja 7. kasemateissa on ulkopää maan peitossa, keskiosasta on ehjänä vain seinää, sisäpää on sortunut. 8. on vain oikeanpuoleista keskiseinää jäljellä, 9. on täysin tuhoutunut ja 10:stä on jäljellä vasenta keskiseinää. 11. voi ulkopää olla eheä maan sisällä, keskiseinistä näkyy yläosaa. 12. on ulko-osa ja 2 m keskiosaa jäljellä. Siitä vasemmalle on ulomman vallikäytävän katto edelleen pystyssä, mutta vajoamisen vuoksi on sen laessa halkeama, joka jatkuu 18. kasemattiin asti, tukikaaret romahtaneet. Oikealla on halkeaman kohdalta katon pintaa poissa 1 - 2 m leveydeltä, mutta vasemmalle maa tulee kiinteämmäksi ja katto on säilynyt paremmin. 12. - 19. kasemateissa on ulkoseinän ja kattoholvin väliin auennut rako, joka oikealla on 0,5 m leveä, mutta kapenee vasemmalle, niin että se on täysin ummessa 20. kasematissa. 20. - 23. on myös ulkopää eheä. Sisemmän vallikäytävän katto on eheä, lukuunottamatta 21. 22. kasematteja, mutta tukikaaret ovat romahtaneet. 22. kasematissa on holvin pään verhomuurausta säilynyt eheänä, viereisissä on holvia päästä sortunut 0,5 - 1 m. Sisäpäässä on ollut seinissä ja katossa pystysuora ura, joka luultavasti on tehty oven tms. kiinnitystä varten.

kuvat 19-20

kuvat 16-17

Kasemateissa on sisällä vettä ja liejua. Seinien alaosissa on verhomuuraus rappeutunut. Pieniä sortumia on holveissa useita. Puiden ja pensaiden raivaaminen holvien päältä estäisi niitä hajoittamasta muureja juurillaan.

Kasematit 1. bastionin kyljessä:

1. kasematissa on oikean seinän alaosan 2 m korkeudelle kiveä. 1. - 3. kasemateissa on sisäpään holvi sisempään vallikäytävään asti romahtanut. 1. ja 2. välisestä seinästä on uloin pilari sortunut 1 m korkuiseksi ja keskikipari on ulkopäästään sortunut noin 1 m. 1. on katossa 0,5 x 1 m sortunut aukko. 2. ja 3. kasematin välisen seinän uloin pilari on sortunut. 4. kasematissa on sisempi vallinsuuntainen käytävä ehjä, kasematin kaaret on kuitenkin sortuneet ja oikealla on holvi pahasti rappeutunut. 5. kasematissa on vasemmalla sisemmän käytävän kannatinkaari romahtanut. 6. kasematissa on holviin sortunut 1,5 x 2 m ja 0,5 x 1 m aukko, sekä sisäpäässä 1,5 m leveä sortuma. 7. kasematissa on keskellä 1 x 1 m aukko (sortuma), kaari on pahasti rappeutunut. 8. kasematissa on noin 3 x 6 m kattoa romahtanut keskeltä. 9. kasematti on parhaiten säilynyt. 10. kasematissa on keskellä holvissa 4 x 1 m sortuma, josta on valunut sisään maata suuri kasa. Kasematin sisäpää on lähes eheä 9. kasematissa, 6.-10. se on sortunut 0,3 x 1 m. Pilarien verhomuuraus on syöpyntä juuresta 0,5 - 1 m korkeudelta. Muualtakin on verhomuurausta sortunut useita m² kussakin kasematissa. Siellä täällä maahan juttattujen paalujen päitä näkyvissä 0,5 m maan yläpuolella (luultavasti nousseet ylöspäin alkuperäisiltä paikoiltaan). Kyljen vasemmassa päässä on perustus ollut lujempi ja holvit ovat säilyneet parhaiten. Kasematit pitäisi ojittaa ja raivata päältä puut ja pensaat. Säilytettävissä osissa olisi sortumia korjattava niiden laajenemisen estämiseksi (kysymykseen tulisi 4 vasemman päässä kasemattia). Vasemmassa päässä on 20 m vallia ilman kasematteja.

Kurtiinin kasematit ovat edellisiä matalampia korkeus 2,3 m nykyisin. Mataluuden vuoksi on vallinsuuntaisten käytävien holvien rakenne hiukan erilainen. Kivijalka on 60 - 85 cm korkea.

1. ja 2. kasematti ovat kellarina, suusta sortunut noin 1 m holvia. 3. kasematissa on suupuoli sortunut käytävään asti. 4. kasematissa on holvia sortunut suulta 0,5 m. 5. kasematissa on keskellä holviin sortunut 0,7 x 0,7 m aukko ja lähellä suuta 1 x 1 m aukko, holvia on sortunut suusta 2 m, mutta seinät ovat eheät. 6. kasematissa on keskellä holvia 2 x 2 m aukko, ja kasematin suu on sortunut noin 0,5 m pituudelta. 8. ja 7. kasematit ovat kellarina. 7. kasematin holvia on sortunut suusta noin 0,5 m, 8:n 1 m. Käytävät loppuvat 8:een kasemattiin. Portin holvi on sortunut, seiniä on pystyssä 3 m. Ne on tehty vendiläisellä limityksellä, holvissa on vuoroin side- ja juoksutiilirivi.

kuva 21-22

Sisäpäässä on seinien päitä sortunut 0,2 - 1,5 m, ulkopäässä 0,5 - 1,5 m. Sisältä on verhomuurausta poissa 15 - 20 m². 9. kasematissa on käytävät vain vasemmalla sivulla. Holvia on sortunut noin 1 m suusta, katon uloin- ta muurausta on sortunut useita m². 10. kasematissa on holvin suuta sortunut 0,5 m, keskellä on 1,5 x 1 m sortunut aukko, josta on vyörynyt maata sisään melkein kattoon asti. 11. - 17. kasemattien kohdalla on vallilta sortunut maata kasematin suulle ja täyttänyt sen lähes kokonaan. 11. kasematissa on holvin suuta sortunut 0,5 m, keskellä on 2,5 x 1 m aukko, maata tullut paljon sisään. 12. kasematissa on holvia sortunut suusta 0,5 m, keskellä on 2 x 1 m sortuma ja maata sisällä korkea kasa. 13. kasematissa holvin suuta sortunut 0,5 m. Kasematit 14. - 17. ovat edellisiä korkeampia, korkeus 4 m ja samanlaisia kuin 1. bastionin kasematit. 14. kasematissa on holvia sortunut suusta 1 - 1,5 m ja keskellä on suuri sortuma, josta tullut maa on täyttänyt keski- osan. Kivijalka on 70 cm korkea. 15. kasematissa on holvin suuta sortunut 1 - 1,5 m. 16. kasematissa on holvia suusta sortunut noin 1 m ja verhomuurausta katosta noin 4 m². Vallin suuntaiset käytävät päättyvät 17. kasemattiin. Siinä on keskellä katossa 2 x 1,5 m sortuma, holvia on suusta sortunut 1 m.

Poternin oikea seinä on yhteinen kasematin kanssa. Poterni on 13,7 m pitkä ja sisältä 3,7 m korkea. Oikea seinä on tiiltä, vasemmassa on 1,3 m korkea hakatusta kivistä tehty kivijalka. Seinä on vendiläistä limitystä, holvissa on vuorotellen juoksu- ja sidetiilirivejä. Ulkopäässä on hakatusta kivistä tehty kehys (kuten edellä).

Katossa ei näy halkeamia. Noin 10 m² seinän ulkopintaa on sortunut. Holvia on sisäpäästä sortunut noin 1,5 m. Katossa on 1 x 1 m sortunut aukko. Maata vyörynyt sisään. Koko kurtiinissa on perustus tukeva siitä päätellen, ettei halkeamia näy. Holvien päällä on maata 2 m ja pensaat ja puut tunkevat juurensa muureihin. Kasemateissa on lammikoita, koska suulle ja sisään vyörynyt maa sulkee aukot. Holvien sisäpääät ovat luhistuneet 1 - 1,5 m pituudelta ja verhomuuraus on murentunut seinien alaosissa. Korjaus voisi tulla kysymykseen kaikissa kurtiin ja neljässä bastionin kyljen kasematissa.

Tiilien mittoja: 6 x 11,5, 6 x 12,5, 7 x 14,5,
6 x 24, 6,5 x 25, 6,5 x 25,5, 7 x 27,5.

Vallihauta on soista, lukuunottamatta kurtiin vasempaa päätä ja 5. bastionin oikeaa kulmaa ja kasvaa enimmäkseen tiheää lepikkoa.

kuva 15

Kaponierin eskarp-muuri on vasemmassa kyljessä 2,3 m korkea, siivessä 4 m; oikeassa siivessä muuri tulee 60 cm matalammaksi. Räystäslista (prof.2) on 15 cm paksu. Muuri ulottuu vallien päihin, lista peittää sen koko matkalla. Sortumia: vasemmassa kyljessä sortunut 4 m, 1 x 2 m, 1,5 x 4 m, kulmassa 6 m, siivessä 6 m, kärjessä 8 m, oikeassa siivessä 1,5 x 3 m, kyljessä 2 m. Listaa ja ylimpiä kiviä on pudonnut noin 40 m. Eskarpin maaosa on 1,5 - 1,8 m korkea. Vallikäytävän reuna on 2 m korkea vieru. Kärjessä on 1,2 m vallikäytävää korkeampi ampumataso, johon vie kaksi tykkitietä. Kyljissä rintasuoja on 1,5 m korkea ja siihen on avattu 4 + 4 tykkisektoria. Ampumatason kohdalla rintasuoja on 80 cm korkea, ja siipien päissä banketti ja rintasuoja yhteensä 1,8 m korkea. Vallikäytävälle nousee keskellä tykkitie. Vallilla kasvaa mäntyjä ja matalaa lepikkoa. Vallien juuri on soista ja kasvaa lepikkoa.

Ulompaa vallihautaa on tehty vain kaponierin kohdalle asti. Etuvallin eskarp on 3,5 - 4 m korkea, vallihauta noin 2 m syvä. Kaponierista vasemmalle on vallihaudan ja etuvallin paikalla luiska. Oikeassa puoliskossa rintasuojasta on valunut maata banketille, niin että tukimuurin korkeus on 0,5 - 0,7 m ja rintasuojan korkeus 0,7 - 1 m. Banketin korkeus 0,5 - 0,8 m, paikoin banketti peittynyt kokonaan.

Kaponierin kohdalla tulee luiska vasemmalle 0,7 m korkeammaksi, vasemman puolisen raveliinien oikean siiven kohdalla 1,2 m, ja 0,8 m ja 0,6 m korkeammaksi. Samoissa kohdissa tulee myös katvietie korkeammaksi vasemmalle. Rintasuojaja 0,7 - 1 m korkea, siitä tukimuuria 0,5 - 0,7 m. Banketti on paikoin peittynyt kokonaan, korkeus 0,6 - 0,8 m. 1. bastionin kohdalla kulkee etuvallin päällä tie, joka oikeanpuoleisen raveliinien kulmassa laskeutuu katvietielle ja on syövyttänyt rintasuojaan leveän uran. 1. bastionin kohdalla on rintasuojan tukimuuria eheänä suurin osa. Oikean raveliinien oikealla siivellä on tukimuuria sortunut muutamia metrejä ja rintasuojan läpi menevän tien tukimuurit kokonaan. Vasemmalla siivellä on tukimuuria sortunut yli puolet ja sisäkulmaan on luiskan yli tehty tie. Raveliinien välissä on rintasuojaja vieruna. Vasemman raveliinien oikealla sivulla on tukimuri sortunut oikeaa kulmaa lukuunottamatta, vasemmassa siivessä on puolet tukimuurista sortunut ja kärjessä tulee valtatie niin lähelle, että noin 7 m leveydeltä rintasuojaja on hävinnyt maan leikkauksen yhteydessä. 5. bastionin kohdalla on rintasuojaja sortunut vieruksi, jossa siellä täällä näkyy kiviä. Etuvalli ja luiska on lepikon peitossa ja puita kasvaa myös tukimuureissa.

Katveteiden tukimuri on 5. bastionin siiven vasemman puoliskon kohdalla 2,5 m korkea ja listalla (profiili 2) varustettu, noin 5 m listaa on pudonnut. Siitä eteenpäin on vallihauta louhittu kallioon. Kurtiinien kohdalla on tukimuri 1 - 1,5 m korkea, reunalistaa on vain kaponierin kohdalla. Sortumia on 3 m ja 1 m leveät, lisäksi pudonnut yksityisiä kiviä. Siitä eteenpäin ylös ajoteiden kohdalle on tukimuri hajonnut vieruksi tai peittynyt tien alle. Ylösaajoteiden alapuolisesta tukimuurista on

noin puolet sortunut, yläpuolisesta 1 m korkeasta tukimuurista saman verran. 1. bastionin kohdalla ei näy tukimuuria, sen paikalla on noin 1,5 m korkea vieru. Tukimuureissa ja vallihaudassa sekä katveteillä kasvaa puita ja pensaita

Oikeanpuoleisen raveliinin vallihauta on 0,8 m syvä ja sen tukimuri 0,5 m korkea ja pääosaltaan ehjä. Eskarp-muuri on 2 m korkea. Sortumia: oikeassa siivessä 1 x 20 m, 1 x 1 m, kärjessä 1 x 3 m, vasemman siiven päässä 2 x 1,5 m. Lisäksi on pari pientä pullistumaa ja yksityisiä kiviä on pudonnut siellä täällä.

Eskarpin yläosa on tehty maasta, korkeus 1,5 m. Rintasuojasta on sortunut maata banketille. Nykyisin rintasuoja on 1 m korkea vieru. Banketti 0,8 m korkea.

Raveliinin kärjessä on 1 m vallikäytävää korkeampi ampu-mataso, johon vie keskeltä ajotie. Rintasuoja on sen kohdalla 0,7 m korkea, banketti 30 cm. Raveliinin takasivu on 1 m korkea vieru ja keskellä nousee vallikäytävälle tie. Muutamit puut ovat tunkeneet juurensa tukimuureihin ja vallilla kasvaa puita ja lepikkoa, samoin raveliinin ympärillä. Raveliinin oikealla sivulla karttaan merkitystä tiestä näkyy pätkä kiveystä.

Vasemmanpuoleisen raveliinin eskarp-muuri on 2,3 m korkea oikean siiven oikeassa päässä, kärkeen päin se tulee 1 m korkeammaksi, kärjessä sen korkeus on 2 m. Vasen siipi tulee 2 m päässä kärjessä 1 m korkeammaksi vasemmalle, vasemmassa päässä korkeus on 2,9 m. Oikeassa siivessä tukimuri on eheä, vasemmassa päässä on kärki sortunut 2 m levydeltä, lisäksi on pari pienempää sortumaa. Vallihauta on 1 - 1,2 m syvä ja varustettu tukimuurilla ja reunalistalla (profiili 2, paksuus 12 cm). Oikeassa siivessä ehjää kontre-eskarp muuria 15 m, muu sortunut noin 0,5 m korkeaksi, vasemmassa siivessä eheää noin 10 m, muu osa sortunut. Eskarpin maasta rakennettu yläosa on , 3 - 1,4 m korkea, kärjessä olevan ampumatason

kohdalla se on vasemmalla 0,5 m korkea, oikealla 1 m korkeampi, oikealla sivulla se tulee vielä oikeassa päässä kärkeen päin 1 m korkeammaksi. Banketti on 1 m korkea, rintasuojat 0,8 m korkea. Kärjessä olevan ampumatason kohdalla ei ole bankettia, rintasuojat on 0,8 m korkea. Rintasuojissa ei näy tukimuuria. Raveliinin takasivu on 1,5 - 1,8 m korkea ja vallikäytävälle ja kärkeen nousevat tiet ovat eheät.

Raveliini on ollut kesäteatterina ja sen päällä kasvaa vain suuria mäntyjä. Ulkosivuilla kasvaa tiheässä pieniä kuusia ja lehtipuun vesoja. Tukimuureista kasvavat puut ja pensaat pitäisi raivata pois.

Polygoni IV

Päävallin eskarp-muuri on 4. bastionin kärjessä 4 m korkea ja laastilla muurattu, se tulee oikealle matalammaksi (korkeus 2 m) maan nousun vuoksi ja keskelle tehdyssä 0,5 m korkeassa olkauksessa. 4. bastionin siivessä lista on tyyppiä 1, kyljessä tyyppiä 2. Kyljessä eskarp on 2 m korkea. Kurtiin vasemmassa päässä kohoaa maa kaponierin päin ja muurin harja nousee sen vuoksi vinosti 2 m korkeammalle (korkeus 2 m - 4 m). Lähellä kaponieria muuri on vain yhden kivirivin korkea, mutta alla olevaan kallioon on louhittu 1 m syvä vallihauta. Kaponierisyvennyksen vasemmassa päässä muuri on 2,5 m korkea, mutta tulee vasemmalle olkauksena 90 cm matalammaksi. Keskellä on kalliota louhittu noin 70 cm muurin osaksi, päällä on samankorkea tukimuuri. Poternista oikealle laskee maa voimakkaasti, niin että tukimuuri tulee 4 m korkeaksi ja sen harja on tehty olkauksena 1 m alemmaksi. Kurtiin oikeassa päässä on muuri 3 m korkea, 5. bastionin kyljessä se on 3,6 m korkea ja siivessä 3,5 - 4 m korkea. Siivessä vallinharjan nousee kolmena olkauksena 70 cm, 1 m ja 70 cm korkeammalle oikealle.

Sortumia: 4. bastionin siivessä 1 x 15 m, listaa ja ylimpiä kiviä 15 m (päällä olevaan maavalliin on samalla syntynyt sortumia), kyljessä noin 20 m, vasemmassa kurtiinissa on listaa ja ylimpiä kiviä pudonnut noin 20 m,

kulmassa 1 x 1, kaponierin kohdalla 1,7 x 5, oikeassa kurtiinissa 2 x 8 ja 1,5 x 4 m, listaa ja ylimpiä kiviä 30 m, 4. bastionin kyljessä 1 x 10 m, listaa ja ylimpiä kiviä 20 m ja siivessä 1,5 x 5 m, 1 x 4 m, 1 x 1 m ja listaa ja ylimpiä kiviä 5 m.

Vallin päällyys tulee 5. bastionin siivessä vasemmalle 0,5 m ja 1 m matalammaksi ja vasemmassa kurtiinissa vielä 1,5 m matalammaksi. Banketti on enimmäkseen täyttynyt rintasuojasta valuneesta maasta, paikoin sitä on näkyvisissä 0,7 - 1 m korkeana ja rintasuojaa 0,8 - 1 m korkeana vieruna, muualla on banketin ja rintasuojan kohdalla 1,5 - 1,8 m korkea vieru. Vallin takarinne on 2 - 3 m korkea, vasemmassa päässä 4 m korkea.

5. bastionin kärjessä ollut ampumataso on tuhoutunut puoliksi ampumarataa tehtäessä. Vasen puolisko ja ajotie ovat eheät. 4. bastionin kärjessä on 1,3 m vallikäytävää korkeampi ampumataso. Sen rintasuojaa on 1,2 m korkea ja ajotiet ovat eheät. Bastionin oikeassa siivessä on tykkiasema. Sen on tehty luomalla vallin harjalle molemmiin puolin maata, niin että väliin on jäänyt ampumasektori. Kaikki neljä vallikäytävälle nousevaa ajotietä ovat edelleen kunnossa.

Poterni on suljettu piikkilangalla ja aidalla molemmista päistä. Sisältä se on noin 2 m korkea. Holvia on sortunut noin 1 m sisäpäästä ja katossa on keskellä 2 x 2 m sortunut aukko. Ulkopäästä on holvia sortunut noin 70 cm. Mikäli kivistä kehystä on ollut, löytynevät kivet vallilta sortuneen maan alta. Poternin päällä on maata aivan vallinharjaa korkeudelle.

Vallihauta on suurimmalta osaltaan soista ja kasvaa tiheää lepikkoa.

Kaponierin vasemman vallin päässä olleesta tukimuurista on puolet sortunut, puolet eheää. Vasemmassa kyljessä on tukimuuuri 1,7 m korkea, oikeassa siivessä on korkeus 4 m ja kyljessä 3 m. Lista on tyyppiä 2. Sortumia: vasemmassa kyljessä yhteensä 1,7 x 15 m, siivessä 2 x 1,7 m ja 1 x 1 m, oikeassa siivessä 1 x 1 m ja listaa yhteensä 10 m, kyljessä 2 x 4 m ja 1 x 10 m. Vallin oikeassa päässä ylimpiä kiviä ja listaa 3 m. Eskarpin tukimuurittoman yläosan korkeus on 1,3 m, kärjessä olevan ampumatason kohdalla se on 0,5 m korkeampi. Rintasuoja on kärjessä 0,6 m korkea, muualla 1 m. Banketti on paikoin täyttynyt. Ampumasektoreita on 4 + 4 kyljissä. Kaponierin takarinne on 1,7 - 2 m korkea ja sen päälle nouseva tie on eheä. Kaponierin päällyksessä kasvaa tiheää lepikkoa.

Luiska varustuksineen-

Oikeassa päässä on rintasuojasta valunut maata banketille. Banketin nykyinen korkeus 1,3 m ja rintasuojan 0,7 m. Rintasuoja on vieruna. Vasemmalle tulevat katvetiet ja luiska varustuksineen ensin 0,6 m, sitten 0,5 m matalammiksi kahtena olkauksena. Oikeanpuoleisella raveliinien paikalla on banketti sisäkulmassa 1 m korkea, kärkeenpäin se tulee matalammaksi ja puuttuu kärjestä kokonaan. Rintasuoja on 0,8 m korkea. Siitä on sortunut maata banketille. Vain tukimuurin alin kivirivi on paikoillaan, paitsi kärjessä on noin 20 m eheää tukimuuria (kärjessä rintasuojan päällyksessä on läpimenevän tien takia tuhoutunut). Kaponierin kohdalla tulevat katvetiet ja luiska vasemmalle 1 m korkeammaksi. Rintasuojan tukimuurista on 5 m eheää, muualla se on sortunut vieruksi banketille ja vain joitakin kiviä on näkyvissä. Banketti on 1,2 m korkea. Vasemmalla raveliinien paikalla on rintasuoja 1 - 1,2 m korkea, pääosaltaan vierua, jossa näkyy paikoin 0,5 m korkea eheää tukimuuria. Banketti on vain vasemmalla sivulla, korkeus 0,8 m. Oikealla sivulla on rintasuojaan kaivettu poteroita katvetielle tulevine yhdyskäytävineen.

4. bastionin kohdalla on rintasuojan takasivu 1 m korkea vieru. Banketti on 80 cm korkea, osaksi täyttynyt rinta-suojasta valuneesta maasta. Katvetien ja luiskan vasemman päähän on kaivettu noin 10 m leveä kuoppa, luiskan päällä on kaksi 4 x 4 m kuoppaa ja oikeassa päässä on rintasuojan ja banketin läpi puhkaistu tieaukko. Melkein koko matkan luiska ja katvietie ovat metsän ja tiheän lepikon peitossa.

Katvetien tukimuuri 5. bastionin kärjessä tukimuuri on 2,3 m korkea. Se tulee vasemmalle matalammaksi kahtena olkauksena ensin 0,6 m, sitten 0,5 m. Vallihaudasta nousevien teiden kohdalla se on 1 m korkea. Muuri on varustettu räystäslistalla. Vain muutama metri muurista on eheää. Katvetielle nousevat tiet ovat eheät.

Katvetien tukimuuri on kaponierin oikean sivun kohdalla 1 m korkea, kärjen kohdalla 2 m korkea, ja tulee kaponierin vasemman siiven kohdalle olkauksena 1 m korkeammaksi, ja on vasemman puoleisten teiden kohdalla 1 m korkea. Muuria on sortunut noin 100 m. Katvetielle nousevat tiet ja niiden tukimuurit ovat eheät. 4. bastionin kohdalla tukimuuri on 2,5 m korkea. Noin puolet siitä on sortunut. Vasemman pään kohdalla kulkee maantie. Katvietiä pitkin kulkee tie koko sivulla, muu osa siitä on tiheän lepikon peitossa. Tukimuurissa kasvaa vesoja.